

Monitoring en PAS - de les van het verleden

Rense Haveman

Al heel vroeg in de ontwikkeling van de vegetatiekunde werd aandacht besteed aan successie-onderzoek. Centraal hierin stond het onderzoek naar de veranderingen die optreden in vegetaties, wat vooral gebeurde door het herhaald opnemen van permanente kwadraten (pq's). Een bekend voorbeeld is het werk van Westhoff (1969), die de successie documenteerde die optrad door verzoeting na het afsluiten van de Zuiderzee.

In de jaren '70 ontdekten de terreinbeherende organisaties de mogelijkheden van successie-onderzoek voor de evaluatie en het sturen van het beheer. Hoewel pq's hierbij ook een belangrijke rol spelen, maken terreinbeheerders vaker gebruik van in de tijd opeenvolgende vlakdekkende vegetatiekaarten om veranderingen in kaart te brengen. De pq's van het successie-onderzoek geven de terreinbeheerder niet voldoende informatie – de belangrijkste veranderingen hebben de neiging buiten de pq's op te treden – en omgekeerd zijn de vegetatiekaarten voor de wetenschap vaak veel te grof om de processen in de vegetatie nauwkeurig te kunnen volgen. Elke vraag heeft zijn eigen methode.

In de jaren '90 van de vorige eeuw richtten Provincies en Rijk netwerken op om de ontwikkelingen in de natuur te kunnen volgen en zo beleidsinspanningen te kunnen evalueren. Het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) is hiervan een goed en imposant voorbeeld, waarbij diverse, statistisch onderbouwde methoden worden gebruikt om uitspraken te kunnen doen over veranderingen in het landelijke

voorkomen van soorten. Voor een deel werd hierbij gebruik gemaakt van bestaande monitoring: zo werd een selectie van bestaande pq's ingevoegd in het Netwerk. Toch vroegen ook hier de specifieke vragen om specifieke methoden. De gegevens uit een zogenaamde *status*-monitoring, waarin een beschrijving wordt gegeven van de veranderingen in de tijd, kunnen slechts bij uitzondering gebruikt worden voor een *trend*-, of *effect*-monitoring, waarin specifieke parameters gevolgd worden om te onderzoeken of deze een temporele trend vertonen als gevolg van een ingreep, waarbij strenge statistische eisen worden gesteld aan het monitoringschema (de Gruijter et al., 2006).

Met de komst van Natura 2000 en de PAS klinkt steeds vaker en luider de roep de monitoring van de terreinbeheerders te uniformeren, zodat de gegevens

gemakkelijk gebruikt kunnen worden voor de informatievoorziening richting Brussel en voor de evaluatie van het PAS-beleid (zie redactioneel en Van der Hoek et al., dit nummer). In de loop van de jaren hebben hiertoe diverse werkgroepen, begeleidings- en klankbordcommissies monitoringmethoden verzonnen, vaak van achter het bureau. Veel terreinbeheerders hadden moeite met uniformering, die een breuk zou kunnen betekenen in hun soms al decennialang lopende monitoring, waardoor deze onbruikbaar zou worden voor sturing van het beheer. Nu er opnieuw nagedacht wordt over de uniformering van alle natuurmonitoring ten behoeve van het PAS-beleid lijkt het me tijd om lessen te trekken uit het verleden.

Platform

In deze rubriek is ruimte
voor opinies en reacties

Het herhaald opnemen en karteren van de vegetatie geeft inzicht in de veranderingen in de vegetatie op een terrein en wordt veelvuldig gebruikt om het beheer te sturen. Het is echter niet goed geschikt om de effecten van de PAS betrouwbaar te volgen; daarvoor is een statistisch onderbouwde effect-monitoring nodig (foto: Rense Haveman).

Wat is dan die les?

Er is bij eerdere uniformeringspogingen telkens te weinig rekening gehouden met de verschillende typen monitoring, waardoor methoden verward worden en beheerders opgezadeld worden met monitoring waar zij zelf niets aan hebben. Dit stuit op weerstand en mede daardoor sneuvelen eerdere pogingen. Zoals geschetst is een status-monitoring voor een beheerder doorgaans voldoende om het beheer te sturen. Er zijn geen ingewikkelde statistische methoden nodig om uitspraken te kunnen doen of veranderingen die geconstateerd worden wel significant zijn. Anders dan de monitoring die nodig zou zijn voor de evaluatie van het PAS-beleid is de monitoring voor Natura 2000 van hetzelfde kaliber. Het is een status-monitoring, waarbij heel eenvoudig de vraag beantwoord moet worden: "En hoe staat het nu, zes jaar later, met dit habitatype in Europa?" Voor de beantwoording van deze vraag kunnen ongelijksoortige gegevens gebruikt worden, zolang ze maar antwoord geven op die algemene vraag die gesteld wordt. Een exacte kartering van alle Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) in een gebied van beheerder A en een rasterkartering van de soort in het terrein van beheerder B, gecombineerd met een schatting van de abundantie van *Liparis* aan de hand van de vegetatiekaart in het terrein van beheerder C kunnen zonder problemen gezamenlijk antwoord geven op de vraag wat de status van dit kleinood in Nederland is. Een status-monitoring is heel tolerant ten aanzien van de methode: de gegevens kunnen gemakkelijk samengevoegd worden. Ten aanzien van de uniformering van de methoden volgt hieruit de conclusie dat uniformering helemaal niet nodig is, en dat alle ambtelijke werkgroepen en commissies die hieraan tijd besteden vanuit wetenschappelijk oogpunt weggegooid geld zijn. De evaluatie van de PAS is echter een heel ander verhaal. Hierbij betreft het een effect-monitoring waarbij de vraag beantwoord moet worden wat het gecombineerde effect op soorten en systemen is

van de vermindering van de stikstofemissie en van ingrepen in bijv. de waterhuishouding. Dit is een ingewikkelde vraag, die een gedegen, statistisch verantwoord en uitgekiend monitoringschema vereist. Dit geldt des te meer daar er juridische zaken mee gemoeid zijn, en een ondeugdelijke monitoring door elke advocaat aangegrepen zal worden om de conclusies uit de monitoring naar het rijk der fabelen te verwijzen. Voor de beantwoording van deze vraag kunnen de gegevens uit de beheermonitoring niet gebruikt worden, omdat ze niet voldoen aan de strikte statistische eisen die aan een effect-monitoring gesteld worden. Hetzelfde geldt voor het monitoren van zogenaamde procesindicatoren: zonder deugdelijk en statistisch verantwoord monitoringschema zijn conclusies niet te trekken, en dreigt juridische schipbreuk.

Daarnaast is het onterecht de beheerder op te zadelen met deze monitoring: de emissie van stikstof wordt niet door hem veroorzaakt. De beheerder verantwoordelijk maken voor de monitoring van de effecten van ingrepen om de nadelige effecten van stikstofdepositie teniet te doen is daarmee het afschuiven van verantwoordelijkheid en kosten op een (rechts)persoon die dit niet hoort te dragen. Het is alsof de bestolene moet betalen voor de opsporing van de dief, met methoden die geen stand zullen houden in de juridische arena.

Drieledig advies

Nadenkend over monitoring ten behoeve van het natuurbeleid heb ik een drieledig advies:

1. Stop met de uniformeringsdrang zolang het om status-monitoring gaat. Inventariseer welke gegevens nu door de beheerders worden verzameld en voeg deze samen om beleidsvragen te beantwoorden. Uniformering frustrert de beheerder, kost veel geld en is onnodig.
2. Verwar de verschillende typen monitoring niet. Voor evaluatie van de PAS is een statistisch onderbouwde effect-monitoring nodig die niet straffeloos te vervangen is door bijvoorbeeld het inventariseren van proces-indicatoren zonder dat hieraan een statistisch monitoringprotocol ten grondslag ligt.
3. Leg de verantwoordelijkheid daar waar ze hoort. In het geval van de PAS is dat niet de beheerder, maar de beleidsmaker. De laatste draagt verantwoordelijkheid voor de deugdelijke, statistisch verantwoorde organisatie en uitvoering van de PAS-monitoring. Laat de natuurbeheerder doen waar hij goed in is: natuur beheren en verzamelen van gegevens om het beheer zo te kunnen doen dat de biodiversiteit in ons land niet nog verder achteruit gaat.

Literatuur

Grujter, J.J. de, D.J. Brus, M.F.P. Bierkens & M. Knotters, 2006.

Sampling for natural resource monitoring. Stringer-Verlag, Berlin/Heidelberg.

Westhoff, V., 1969. Langjährige Beobachtungen an Aussüßungs-Dauerprobeflächen beweideter und unbeweideter Vegetation an der ehemahlige Zuiderzee. In: R. Tüxen (red.), Experimentelle Pflanzensoziologie. Bericht über das internationale symposium in Rinteln 1965 der Internationalen Vereinigung für Vegetationskunde.

Verlag Dr. W. Junk N.V., Den Haag: 246-253.

Ir. R. Haveman

werkzaam als Adviseur Ecologie, Dienst Vastgoedbeheer van het Rijksvastgoedbedrijf

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

e-mail: rense.haveman@wur.nl